

De volledige verslaggeving, inclusief geluidsmateriaal, foto's, documenten en bibliografie kan u tevens terugvinden op de website www.colloquium2005.be.

RAF VERMEIREN*

RUBRIEK CRIMINOLOGIE

HOE 'REPRESENTATIEF' IS DE VEILIGHEIDSMONITOR?

Over de accuraatheid van telefonische surveys in Vlaanderen

SITUERING

De Veiligheidsmonitor is een grootschalig, federaal bevolkingsonderzoek, uitgevoerd door de dienst Beleidsgegevens (DSB/B) van de Directie van de Nationale Gegevensbank, Directie van de Operationele Ondersteuning van de Federale Politie, in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken. De Veiligheidsmonitor, gestoeld op de Nederlandse politiemonitor, peilt aan de hand van een telefonische bevraging naar de ervaringen van de Belgen met betrekking tot criminaliteit, onveiligheid en het functioneren van de politie (zie o.a. Van den Bogaerde & Van Den Steen, 2005). Het is een belangrijk instrument in de ontwikkeling en evaluatie van het veiligheids- en politiebeleid van de overheid, in die zin dat het gebaseerd is op de behoeften, noden en opinies van de burger, en bijgevolg een noodzakelijke en cruciale aanvulling biedt op de officiële statistieken (Ponsaers e.a., 2001).

De federale monitor, die wordt afgenomen op het niveau van het land, levert resultaten op het federaal, gewestelijk of provinciaal niveau, of op dat van het type gemeente. Naast deze mogelijkheid om ruimtelijk te vergelijken, richt de Veiligheidsmonitor - alhoewel een cross-sectionele survey en geen panelonderzoek - zich ook op ver-

gelijkingen in de tijd. In 2006 wordt de Veiligheidsmonitor voor de zesde maal georganiseerd, na eerdere afnamen in 1997, 1998, 2000, 2002 en 2004. Het vaststellen van trends of tendensen in surveyonderzoek is evenwel geen sinecure, en daarom gebonden aan een reeks stringente methodologische vereisten (zie o.a. Taxis, 2000; Ditton e.a., 2005; Pleysier e.a., 2005). Tijdens de herhaalde metingen van de Veiligheidsmonitor is daarom steeds gewaakt over een belangrijke basisvoorwaarde, zijnde de vergelijkbaarheid en continuïteit van het instrument en de methodologie (steekproeftrekking, steekproefkader, methode van dataverzameling, veldwerk, ...). Slechts zeer beperkt, en telkens na ernstig afweten, veelal ondersteund door wetenschappelijk onderzoek, werd de vragenlijst hier en daar gewijzigd (zie o.a. Billiet e.a., 1998; Vanderhallen e.a., 2000; Ponsaers e.a., 2001; Molenberghs e.a., 2005).

Alhoewel de Veiligheidsmonitor in eigen land nog een relatief jonge geschiedenis kent - ontstaan in 1997 -, gaat het instrument terug op een lange traditie van *crime* en *victim* surveys. De genealogie van de slachtofferschapenquête ligt halverwege de jaren zestig in de *Commission on Law Enforcement and Administration of Justice*, een orgaan in het leven geroepen onder de Amerikaanse president Johnson (Ditton & Farrall, 2000; Lee, 1999). Zonder hier verder op in te gaan, kan men stellen dat de destijds ontstane grootschalige, nationale *crime* en *victim* surveys met een, voor die tijdsgeest kenmerkend, enigszins naïef vertrouwen in de methodologie, en een zekere beleidsdringendheid, werden ontwikkeld. Hierbij was met andere woorden niet in de ontwikkeling en constructie, noch in de vragenlijst zelf, veel ruimte - letterlijk en figuurlijk - voor methodologische en meettechnische bekommernissen. De klassieke, beleidsondersteunende -en gefinancierde- slachtofferenquêtes zijn weliswaar grootschalig in opzet, maar traditioneel en, tot op de dag van vandaag, in de eerste plaats gericht op eenvoudige univariate en bivariate analyses, waarbij de centrale concepten (slachtofferschap, onveiligheidsgevoelens,...) in verband worden gebracht met een relatief beperkt aantal covariaten, zoals geslacht,

---

* Criminoloog Forensisch Psychiatrische Afdelingen U.P.C. Sint-Kamillus, Bierbeek

leeftijd, opleiding,.... De Veiligheidsmonitor is hier in veel opzichten geen uitzondering op.

1. KWALITEITSZORG BIJ SURVEYONDERZOEK

Een belangrijk deel van de validiteit van het surveyonderzoek, en bijgevolg ook van de algemene kwaliteit van de survey, hangt samen met de *accuraatheid* van het onderzoek¹. Accuraatheid wordt gedefinieerd als de mate van overeenstemming tussen de geobserveerde, gemeten waarde, en de niet gekende werkelijke populatie waarde (Administratie Planning en Statistiek (APS), 2003; Loosveldt e.a., 2004). De accuraatheid van een onderzoek wordt vastgesteld door het gebrek eraan op te sporen - de zogenaamde *bias* -; traditioneel maakt men onderscheid tussen steekproeffouten en 'andere', niet-steekproeffouten. Onder deze 'andere' fouten vallen dekkingsfouten, nonrespons fouten en meetfouten. Verder kunnen ook procesfouten en modelassumptiefouten hieronder geplaatst worden (APS, 2003).

Een vaak geciteerde classificatie is die van Groves (1989; zie o.a. ook Braun, 2003; Stoop, 2005), waar een onderscheid wordt gemaakt tussen vier vormen van 'survey error', zijnde 'sampling error', 'coverage error', 'nonresponse error' en 'measurement error'. Deze indeling loopt groten-deels parallel aan de zojuist besproken steekproeffouten en niet-steekproeffouten. Eenvoudig samengevat: "(s)ampling error results from using a sample instead of surveying the entire

population. A coverage error results from the failure to give all the units of the population on which information should be gathered a nonzero chance to be included in the sampling frame. Nonresponse error results from the fact that not all the units of the gross sample actually participate in the survey. Finally, different processes related to the instrument, the interviewer, the respondent, and the data collection mode contribute to measurement error" (Braun, 2003:137-138).

In deze bijdrage staan we met name stil bij de betekenis van steekproeffouten en dekkingsfouten als potentiële bedreigingen voor de kwaliteit - i.c. accuraatheid - van telefonisch bevolkingsbevragingen zoals de Veiligheidsmonitor.

2. Bias IN SURVEYONDERZOEK

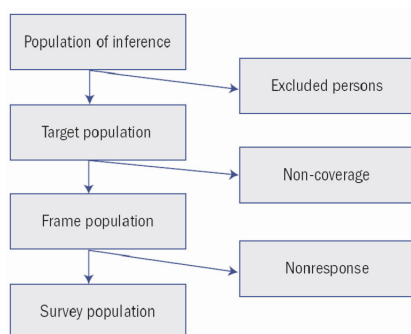
2.1. Steekproeffouten

Over steekproeffouten zijn we relatief kort; uitspraken over de Belg, de Vlaming,... zijn bij surveyonderzoek gebaseerd op een bevraging bij een fractie van die populatie. "Door statistieken te berekenen of te rapporteren voor een steekproef in plaats van voor de gehele populatie, treedt er een fout op, die *steekproeffout* wordt genoemd" (APS, 2003:14). Uitspraken op basis van een steekproef zijn met andere woorden steeds schattingen binnen een bepaald interval, en met inachtnaam van een vooraf vastgestelde kans op vergissing (gewoonlijk 5%). "Statistische uitspraken zijn dus nooit zeker. Men kent echter de kans op een fout van een bepaalde omvang indien men over een toevalssteekproef beschikt, d.i. indien men de kans op trekking van de steekproeefeenheden kan *berekenen*, en indien men mag aannemen dat de uitval (weigeringen, onbereikbaarheid) zuiver toevallig is" (Billiet, 2003:2). De steekproeffout wordt onder controle gehouden door voldoende aandacht te besteden aan het *steekproefkader*, het *steekproefontwerp*, en de implementatie ervan (APS, 2001;2003; Loosveldt e.a., 2004). Het steekproefkader geeft weer wie - administratief - deel uitmaakt van de te onderzoeken doelpopulatie, en bijgevolg kans heeft of moet hebben om in de steekproef opgenomen te worden.

¹ Uiteraard is de kwaliteit van een survey naast de accuraatheid nog van andere elementen afhankelijk. In de *Total Quality Management* (TQM) benadering plaatst men accuraatheid tussen 'relevantie', 'tijdigheid en stiptheid', 'toegankelijkheid en duidelijkheid', 'vergelijkbaarheid', 'coherentie' en 'volledigheid' (Loosveldt e.a., 2004; APS, 2003). In deze bijdrage, met de Veiligheidsmonitor als voorwerp, vertrekken we eerder van een TSE (*Total Survey Error*) benadering, waarbij accuraatheid centraal staat; TSE "(...) is more project-specific, considering the output quality of the survey as its main objective. For TSE, quality is mainly expressed in terms of accuracy" (Loosveldt e.a., 2004:66).

De federale Veiligheidsmonitor beoogt in eerste aanleg representativiteit voor 'de Belgische bevolking van 15 jaar en ouder, die het Nederlands of het Frans voldoende machtig is'. Meteen wordt duidelijk dat de doelpopulatie niet 'de Belgische bevolking' in zijn geheel is; het onderzoek specificeert vanuit pragmatische overwegingen een doelpopulatie en sluit daarom, op basis van leeftijd, taal,... bepaalde deelpopulaties en subgroepen uit. Dit wordt duidelijk in figuur 1. Het spreekt voor zich dat vervolgens het steekproefkader een zo getrouw mogelijke afspiegeling van de doelpopulatie dient te zijn, en dat dekingsfouten - over- en onderdekking - bijgevolg best geminimaliseerd worden; een recent rapport van de Administratie Planning & Statistiek (Pickery & Carton, 2005) wijst evenwel uit dat dit voor een telefonische enquête geenszins een evidentie is. We gaan hier zo dadelijk verder op in. Verder worden de steekproefomvang en procedure om de steekproef te trekken uit het steekproefkader, beschreven in het steekproefontwerp. Het steekproefontwerp voor de federale Veiligheidsmonitor bestaat uit een gestratificeerde toevalssteekproef; in eerste instantie wordt een selectie van huishoudens getrokken, proportioneel over de gewesten, provincies en gemeentetypen (volgens inwonersaantallen). Hiervoor maakt men gebruik van het *Infobel* telefoonbestand; een populatiebestand dat alle vaste telefoonnummers bevat, maar nagenoeg geen mobiele abonnees. Daarna wordt binnen het geselecteerde gezin één individu van 15 jaar en ouder gekozen.

FIGUUR 1 - SOORTEN POPULATIES

(Bron: Stoop, 2005:27)

2.2. Niet-steekproeffouten

Onder de niet-steekproeffouten worden dekingsfouten, nonrespons fouten, meetfouten, procesfouten en modelassumptiefouten begrepen (APS, 2003). *Dekkingsfouten* zijn - en hierboven werd er reeds even op gealludeerd - het gevolg van een divergentie tussen de beoogde populatie en het effectief gebruikte steekproefkader. *Nonrespons* is te wijten aan het ontbreken van waarden op alle of bepaalde (*item nonresponse*) variabelen. *Meetfouten* treden op wanneer voor een variabele een andere dan de eigenlijke, 'werkelijke' waarde wordt geregistreerd; dit kan gebeuren om uiteenlopende redenen die evenwel steeds te maken hebben met de wijze van dataverzameling, het meetinstrument of, indien van toepassing, de respondent en de interviewer. Ook *procesfouten* sluiten daar nauw bij aan. Dit zijn fouten die optreden tijdens het proces van de data-entry en -cleaning: ingeven, coderen, cleanen, mergen,... Tenslotte treden ook fouten op veroorzaakt door het niet voldoen aan bepaalde assumpties (lineariteit, normaliteit,...) die verbonden zijn met de gekozen statistische technieken; dit noemen we modelassumptiefouten (APS, 2003). In deze bijdrage gaan we dieper in op de bijzondere betekenis en gevolgen in ons land van dekingsfouten (*non-coverage*) bij bevolkingsonderzoek door middel van telefonische enquêtes zoals de Veiligheidsmonitor.

2.2.1. DE PROBLEMATIEK VAN ONDERDEKKING

Dekkingsfouten hangen nauw samen met het gehanteerde steekproefkader. Hiervoor volstaat het figuur 1 in herinnering te brengen. De aard en omvang van mogelijke dekingsfouten kunnen worden verduidelijkt door een gedetailleerde vergelijking van de vooropgestelde doelpopulatie en het gehanteerde steekproefkader. In het geval van de Veiligheidsmonitor omvat de doelpopulatie zoals reeds aangehaald 'alle inwoners van België van 15 jaar of ouder die het Nederlands of het Frans voldoende machtig zijn'. Het steekproefkader dat hier tegenover wordt gesteld bestaat in eerste instantie uit 'alle huishoudens die op een bepaalde datum zijn opgenomen in het *Infobel* telefoonbestand'. In tweede instantie wordt binnen de geselecteerde en telefonisch gecontacteerde huishoudens volgens

de 'verjaardagsmethode' het individu gekozen dat '15 jaar of ouder is, en eerstjarig'. De zoektocht naar potentieel bedreigende dekkingsfouten is in essentie een vraag naar de mate waarin het gehanteerde steekproefkader de onderzoeker in staat stelt daadwerkelijk uitspraken over de vooropgestelde doelpopulatie te doen; toegepast op de Veiligheidsmonitor moeten we ons met andere woorden afvragen of een telefonische enquête op basis van het *Infobel* bestand kan leiden tot accurate uitspraken over de mening van de doelpopulatie - 'de inwoners van België, 15 jaar of ouder, die Nederlands of Frans spreken' met betrekking tot de thema's die in de Veiligheidsmonitor aan bod komen².

Zo stellen Pickery & Carton (2005) immers: "(n)iet iedereen bezit een telefoon en wie wel/niet hangt samen met enkele socio-demografische achtergrondvariabelen (vnl. inkomen, opleidingsniveau en leeftijd)" (Pickery & Carton, 2005:3). Het afgelopen decennium is bovendien het aantal mensen dat (enkel) via een mobiele telefoon bereikbaar is, drastisch toegenomen. Het *Infobel* telefoonnummerbestand dat bij de steekproeftrekking van nagenoeg elke telefonische survey in ons land - dus ook de Veiligheidsmonitor - wordt benut, bevat echter uitsluitend vaste telefoonlijnen. Formeel gezien - de Veiligheidsmonitor beoogt 'representatieve' uitspraken - gaat men er met andere woorden vanuit dat zij die niet via een vaste telefoonlijn bereikbaar zijn - en dus *de facto* niet behoren tot het *steekproefkader*, maar wel tot de *doelpopulatie* van de monitor -, niet fundamenteel verschillen in hun houding ten aanzien van de buurt, van de politie, hun onveiligheidsgevoel en slachtofferschap,... van zij die wel een vaste telefoonlijn bezitten. Deze aanname is echter te vrijblijvend om wetenschappelijk verdedigbaar te zijn. De statistische gevolgtrekking en inferentiële statistiek in het algemeen steunt immers op de *toe-*

valligheid van de steekproef - zie eerder - waarop men analyseert (zie o.a. Billiet, 2003). Hieronder wordt de omvang van dit niet te onderschatten probleem van onderdekking meer in detail in beeld gebracht. Overigens wijzen we erop dat het team van de Veiligheidsmonitor vertrouwd is met deze problematiek en aanzienlijke inspanningen levert. Getuige hiervan is een recent uitgeschreven DWTC (Agora) onderzoeksproject om hier enerzijds beter zicht op te krijgen, en anderzijds, waar mogelijk, antwoorden op te bieden.

2.2.2. PS NOTA: HOE 'REPRESENTATIEF' ZIJN TELEFONISCHE SURVEYS?

De toevalligheid van de steekproef - en daarmee per definitie ook elke inhoudelijke gevolgtrekking - komt in een telefonische enquête ernstig onder druk te staan wanneer een relatief groot aandeel van de potentiële doelpopulatie - zij het zonder 'vaste lijn' - *de facto* geen kans zou hebben om tot de uiteindelijke steekproef te behoren. Manchin (2004) wees eerder op dit probleem van *onderdekking* bij telefonische surveys in Italië en het Verenigd Koninkrijk. In een recente nota van de *Administratie Planning en Statistiek* (APS) van de Vlaamse Gemeenschap is echter op bijzondere verhelderende wijze aangetoond wat dergelijke onderdekking in realiteit kan betekenen voor telefonische bevolkingsenquêtes in Vlaanderen (zie Pickery & Carton, 2005).

Hierin wordt de verspreiding van vaste telefoonlijnen en de telefonische bereikbaarheid in Vlaanderen bekeken aan de hand van twee verschillende bronnen: enerzijds de APS survey 2003, en anderzijds de Socio-Economische Enquête (SEE) 2001. De APS survey 2003 - Administratie Planning en Statistiek, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - is een face-to-face bevraging (N=1437) bij de Nederlandstalige bevolking van het Vlaamse Gewest en Brussel, waarin gepeild wordt naar sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen. De Socio-Economische Enquête 2001 wordt georganiseerd door het Nationaal Instituut voor de Statistiek, en is beter bekend als de 'volkstelling'. Hierin worden alle personen, Belgen en buitenlanders, bevraagd die op het moment van de enquête hun hoofdver-

² We wijzen er overigens op dat representativiteit een uiterst arbitraire notie is, en bijgevolg beter vermeden wordt tenzij men duidelijk specificeert wat ermee bedoeld wordt. Meer zelfs, Schnell "*calls it an immeasurable, unscientific concept*" (1997; geciteerd in Stoop, 2005:39).

blijfplaats in België hadden³. We hernemen enkele kerncijfers die een goed beeld vormen van de dekking - en *onderdekking* - van telefonische enquêtes in Vlaanderen, en daarmee dus ook van de accuraatheid van de Veiligheidsmonitor. Hierbij dient men evenwel indachtig te zijn dat de Veiligheidsmonitor een federale enquête (Vlaanderen, Wallonië, Brussel) betreft, en onderstaande methodologische bezinning op basis van de APS nota, vertrekt vanuit Vlaamse gegevens.

In de APS survey 2003 geeft 85 % van de respondenten aan in het bezit te zijn van een vaste telefoonlijn; 15 % van de respondenten heeft enkel een mobiel toestel of is helemaal niet telefonisch bereikbaar. Dit ligt in lijn met wat op basis van de steekproef uit de SEE 2001 werd vastgesteld: hierin was 12 % (12,4 % indien men de item non-respons niet meetelt) van de respondenten niet in het bezit van een vaste telefoonlijn. Het (kleine) verschil zou te wijten kunnen zijn aan het verschil in tijdstip tussen de twee meetpunten: tussen 2001 en 2003 is het stijgende gsm gebruik allicht verantwoordelijk voor een relatieve daling in het aantal vaste lijnen. Overigens blijkt uit een recente artikel in *De Tijd* dat deze tendens zich in de daaropvolgende jaren verder heeft gemanifesteerd⁴. De telefonische bereikbaarheid, hetzij via een vast toestel, hetzij via een gsm, kan men aflezen uit tabel 1.

³ Aangezien in de Socio-Economische Enquête de volledige populatie wordt bevraagd, is voor het APS rapport een steekproef (10% of N=242.397) uit dit populatiebestand genomen. De analyses gebeurden vervolgens op huishoudniveau, maar namen ook informatie van het individuele niveau op. Dit maakt het mogelijk om het telefoonbezit van het huishouden te relateren aan bijvoorbeeld opleidingsniveau, tewerkstelling,... (Pickery & Carton, 2005:7).

⁴ In een recent artikel in *De Tijd* (6 april 2006), gebaseerd op het Belgacom jaarverslag 2005, loopt het aantal Belgische gezinnen dat niet langer beschikt over een vaste telefoonlijn op tot 28% (in absolute aantallen gaat het dan om 1,24 van de 4,44 miljoen huishoudens in ons land).

TABEL 1 - TELEFONISCHE BEREIKBAARHEID VOLGENS DE APS SURVEY 2003 (BOVEN) EN DE SEE 2001 (ONDER)

	frequentie	percentage
niet via vast toestel en niet via gsm	14	1,0%
via vast toestel, maar niet via gsm	357	24,9%
via gsm, maar niet via vast toestel	202	14,1%
zowel via vast toestel als via gsm	861	60,1%

Bron: APS 2003

		GSM		
		geen	1	2 of meer
vaste telefoon	geen	2,2%	7,1%	3,8%
	1	29,8%	32,1%	20,1%
	2 of meer	0,4%	1,5%	2,8%

Bron: NIS, SEE2001, 10%-steekproef

Volgens de SEE 2001 is 2,2 %, en volgens de APS survey 2003 nauwelijks 1 % van de respondenten niet bereikbaar via de telefoon; niet via een vaste lijn, noch via een gsm. In theorie hebben telefonische surveys met andere woorden een zeer groot bereik en uitstekende dekkinggraad. Echter, zoals reeds gezegd, werken telefonische enquêtes in Vlaanderen en België nagenoeg uitsluitend via (een bestand van) vaste telefoonlijnen. Het is met andere woorden bijzonder waardevol een beter zicht te krijgen op de aanzienlijke groep die niet via een vaste telefoonlijn bereikbaar is. Op deze manier kunnen we het potentieel problematische karakter van dekkingproblemen in telefonische surveys - i.c. de Veiligheidsmonitor - beter inschatten.

Hiervoor werd, opnieuw op basis van beide bestanden - APS 2003 en SEE 2001 -, onderzocht wat het aandeel van respondenten met een vaste en zonder vaste telefoonlijn is, opgesplitst naar een reeks achtergrondkenmerken. Op deze manier wordt de *over-* en *onderdekking* bij bepaalde groepen duidelijk (Pickery & Carton, 2005). De gegevens in de APS survey tonen aan

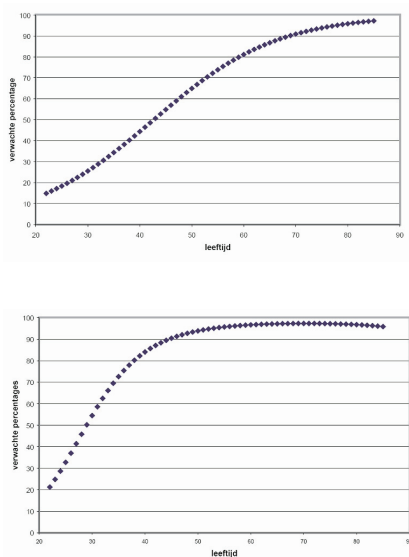
dat met name twee variabelen aangeven of onderscheiden wie wel en wie niet over een vaste telefoonlijn beschikt: *leeftijd* en *huishoudtype*⁵. Beide variabelen hangen bovendien ook samen. Jongeren hebben minder vaak een vaste telefoonlijn dan dit bij ouderen het geval is; in de leeftijdsgroep 25-34 jaar is bijna 30 % niet bereikbaar via een vaste telefoonlijn. Logischerwijs treft men in deze leeftijdsgroep ook veel alleenstaanden of alleenstaande ouders aan. In deze groepen bezit respectievelijk 31,2 % en 36,4 % geen vaste telefoonlijn. De resultaten op basis van de SEE 2001 zijn gelijklopend; ook hier merken we minder vaste telefoonlijnen bij de leeftijdsgroep 25-34 (27 % bezit geen vaste lijn) en onder alleenstaanden (22,4 %, tot zelfs 33,6 % wanneer het een alleenstaande man betreft) en alleenstaande ouders (19,3 %). Voor een meer gedetailleerde analyse verwijzen we de geïnteresseerde lezer naar de APS nota zelf (Pickery & Carton, 2005).

We beperken ons, tot slot, tot de bijzonder illustratieve vaststellingen van de multivariate analyse op beide bestanden. Gezien de bovenvermelde samenhang tussen 'leeftijd' en 'huishoudtype', kunnen we immers interactie-effecten verwachten. Op basis van logistische regressie-analyses wordt in het rapport het verwachte aandeel respondenten dat in het bezit is van een vaste telefoon, uitgedrukt volgens leeftijd en huishoudtype. We verwijzen naar figuur 2 hieronder; figuur 2 illustreert duidelijk het opvallend lage, verwachte aantal jongeren met een vaste telefoonlijn bij de 'alleenstaanden' en 'koppels zonder kinderen', volgens de APS survey 2003. Voor een gelijkaardige verdeling op basis van de SEE 2001 verwijzen we naar de APS nota (Pickery & Carton, 2005)⁶.

⁵ Ongetwijfeld zijn, naast leeftijd en huishoudtype, meerdere variabelen van belang; verder onderzoek in deze belangrijke materie is hierbij noodzakelijk.

⁶ Pickery & Carton (2005) merken op dat deze grafieken geenszins een 'te verwachten evolutie' aangeven; het gaat om de geschatte kansen op basis van de (logistische) regressiemodellen die nu -2003 voor de APS, 2001 voor de SEE- gelden volgens leeftijd binnen deze twee huishoudtypes.

FIGUUR 2 - VERWACHT AANDEEL 'ALLENSTAANDE' (BOVEN) EN 'KOPPELS ZONDER KINDEREN' (ONDER), MET EEN VASTE TELEFOON VOLGENS DE APS SURVEY 2003

(Bron: Pickery & Carton, 2005:12)

De figuren laten weinig aan de verbeelding over. Pickery & Carton (2005) zijn dan ook helder in hun conclusies: "(d)e analyse toont duidelijk aan dat het al dan niet hebben van een vaste telefoon niet toevallig is. Een 'standaard' telefonische survey impliceert dus noodzakelijkerwijze verschillende kansen om bepaalde respondentengroepen te bereiken" (Pickery & Carton, 2005:13). Meteen vervalt grotendeels ook elke aanspraak op toevalligheid en daarmee dus ook representativiteit. "De conclusie moet dus zijn dat telefonische surveys, willen ze representatief zijn, een gemengd design moeten toepassen met zowel enquêtes via de vaste lijn als enquêtes via de mobiele telefoon" (Pickery & Carton, 2005:23).

3. UITWEGEN?

Een uitweg voor een telefonische survey als de Veiligheidsmonitor is evenwel niet meteen in zicht gezien het grootschalig karakter van de monitor - meer dan 40.000 gerealiseerde enquêtes in 2004 - dient zich bovendien ook geen haal-

baar en betaalbaar alternatief voor een telefonische bevraging aan. Zowel het *face-to-face* interview als de post-enquête kunnen zich in theorie beroepen op een steekproef op individueel niveau (naam en adres), waarbij onderdekking in principe geminimaliseerd wordt⁷. Het eerste alternatief is voor een studie met de omvang van de Veiligheidsmonitor onbetaalbaar en dus onrealistisch, het tweede - de postenquête - kampt met methodologische bezwaren die zo mogelijk nog groter zijn als wat hier aan bod kwam. Maar ook een gemengd design van vaste en mobiele telefoonnummers waarop Pickery & Carton (2005) alluderen, is hier niet meteen een oplossing. Een design waarbij vaste telefoonlijnen gecombineerd worden met gsm-nummers veronderstelt immers een goed dekkend bestand van mobiele nummers⁸; dit laatste is in Vlaanderen of België evenwel niet voorhanden en ook niet voorzien voor de onmiddellijke toekomst.

Niettemin is, tegen de achtergrond van de hier besproken problematiek, een ernstige reflectie over een alternatief steekproefkader of onderzoeksdesign, naar onze mening ook nu al zinvol. In de literatuur komt men dan al snel bij zogenaamde *mixed-mode of multi-channelling* experimen-

ten uit (Stoop, 2005). Vertrekkende van een steekproef op individueel niveau, kan men in eerste instantie een telefonisch interview vooropstellen; voor die respondenten waarvoor geen telefoonnummer - via een combinatie van bestanden - beschikbaar is, of die telefonisch niet bereikbaar zijn, kan worden overgegaan naar een duurder *face-to-face* interview. Maar er kan ook geopteerd worden om de keuze tussen verschillende alternatieve methoden van dataverzameling afhankelijk te maken van de voorkeur van de respondent zelf. Dergelijke 'technieken' zijn in staat om de *non-contacts* en *non-responses* te beperken, maar hebben als nadeel dat het (inhoudelijk) vergelijkbaar maken van informatie verzameld op uiteenlopende manieren, een complexe methodologische oefening is. Het staat echter buiten twijfel dat daadwerkelijk empirisch onderzoek naar de mogelijke effecten van de hier besproken thematiek in de Veiligheidsmonitor zelf, alsook binnen - en buitenlandse ervaringen met dit soort onderzoek, bijzonder educatief kunnen zijn in een zoektocht naar potentiële alternatieven.

Tot slot nog dit. De Veiligheidsmonitor is als grootschalig surveyproject onmiskenbaar een uniek en uiterst waardevol instrument voor een brede variëteit aan gebruikers en betrokken actoren. Dergelijke projecten zijn het aan zichzelf en de gebruikers verplicht om fundamenteel en structureel te investeren in methodologische ondersteuning en kwaliteitsbewaking. Immers, "*the quality of a survey is best judged not by its size, scope or prominence, but by how much attention is given to dealing with all the many important problems that can arise*" (American Statistical Association, 2000; geciteerd in Stoop, 2005:12).

4. LITERAATUUR

Aps (Administratie Planning & Statistiek) (2001). *Kwaliteitsrichtlijnen bij het uitvoeren van survey-onderzoek*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

APS (Administratie Planning & Statistiek) (2003). *Kwaliteitszorg statistisch productieproces: Aanbe-*

⁷ Een bijkomend voordeel van een steekproefdesign op individueel niveau -op basis van bijvoorbeeld het Rijksregister- zou zijn dat een tweede selectie binnen een huishouden, aan de hand van de niet steeds betrouwbare verjaardagmethode, overbodig wordt. Maar enig pessimisme is ook hier op zijn plaats: recent wordt het sociaal-wetenschappelijk onderzoek in ons land geconfronteerd met een bijzonder stringente toepassing van de regels voor de toegang tot steekproeven uit het Rijksregister door de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer (Billiet, 2006).

⁸ Pickery & Carton (2005) wijzen terecht ook op de complexiteit van een gemengd design met zowel vaste telefoonlijnen als gsm nummers. Dergelijk design is zeer complex omdat de logische steekproefeenheid op dat moment verschilt: voor vaste telefoonlijnen is de steekproefeenheid het huishouden, voor gsm nummers het individu. Bovendien moet men ook 'ontdubbelen': huishoudens met een vaste telefoon kunnen ook in het bezit zijn van één of meerdere mobiele toestellen.

- velingen. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Billiet, J. (2006). *De onbruikbaarheid van steekproeven uit het Rijksregister met oog op wetenschappelijk onderzoek dat aan de nodige kwaliteitseisen moet voldoen*. Centrum voor Sociologisch Onderzoek, K.U.Leuven, ongepubliceerde nota, 30 maart 2006.
- Billiet, J. (2003). Over het adequaat meten van opinies en het zinvol interpreteren van opiniepeilingen. *Academiae Analecta*. Nieuwe Reeks nr. 16. Brussel: Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 32 pp.
- Billiet, J., Pleysier, S., Pickery, J. & Hajnal, I. (1998). *Methodologische ondersteuning van de veiligheidsmonitor. Opmerkingen vanuit het ISPO*, Leuven, ISPO.
- Braun, M. (2003). Errors in comparative survey research: an overview. In: Harkness, J.A., Van de Vijver, F.J. & Mohler, P.Ph. (Eds.). *Cross-cultural survey methods* (pp. 137-142). Hoboken (NJ): John Wiley & Sons.
- Ditton, J., F. Khan & d. chadee (2005). Fear of crime quantitative measurement instability revisited and qualitative consistency added: Results from a three wave Trinidadian longitudinal Study. *International Review of Victimology*. 12, 3, 247-272.
- Ditton, J. & S. Farrall (2000). *The Fear of Crime*. Aldershot, Ashgate. The International Library of Criminology, Criminal Justice & Penology.
- Groves, R.M. (1989). *Survey errors and survey costs*. New York: John Wiley.
- Lee, M. (1999). The fear of crime and self governance: Towards a genealogy. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*. 32, 3, 227-246.
- Loosveldt, G., Carton, A. & Billiet, J. (2004). Assessment of survey data quality: a pragmatic approach focused on interviewer tasks. *International Journal of Market Research*, 46, 1, 65-82.
- Manchin, R. (2004). European Crime and Safety Survey (ECSS): Issues in Design and Estimation, *Paper gepresenteerd op de 'Fourth Annual ESC Conference'*, Amsterdam, 27 augustus 2004.
- Molenbergs, G., V. Vandersmissen & H. Thijs (2005). *De Veiligheidsmonitor: Validatie, Analyse en Adviezen*. Centrum voor Statistiek, Limburgs Universitair Centrum.
- Pickery, J. & Carton, A. (2005). Hoe representatief zijn telefonische surveys in Vlaanderen? APS-notas, nr. 4. Brussel: Administratie Planning & Statistiek, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Pleysier, S., Pauwels, L., Vervaeke, G. & Goethals, J. (2005). Temporal invariance in repeated cross-sectional 'fear of crime' research. *International Review of Victimology*. 12, 3, 273-292.
- Ponsaers, P., Vervaeke, G. & Goethals, J. (Eds.) (2001). *De Veiligheidsmonitor. Behoeftendetectie bij de bevolking*. Brussel: Politeia.
- Stoop, I.A.L. (2005). *The Hunt for the Last Respondent. Nonresponse in sample surveys*. The Hague: Social and Cultural Planning Office of the Netherlands.
- Taris, T.W. (2000). *A primer in longitudinal data analysis*, Londen: Sage.
- Van Den Bogaerde, E. & I. Van Den Steen (2005). *Veiligheidsmonitor 2004. Analyse van de federale enquête*. Brussel: Federale Politie, Algemene Directie Operationele Ondersteuning, Directie van de nationale gegevensbank, Dienst Beleidsgegevens.
- Vanderhallen, M., Pleysier, S., Vervaeke, G. & Goethals, J. (2000). Verbetering van de vragenlijst van de Veiligheidsmonitor en meer in het bijzonder de module politiefunctie. *Panopticon*. 21, 3, 276-281.

STEFAN PLEYSIER,
GEERT VERVAEKE &
JOHAN GOETHALS*

* Deze bijdrage is grotendeels gebaseerd op een kortlopende adviesopdracht uitgevoerd door de Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie van de K.U.Leuven, in opdracht van de Dienst Beleidsgegevens, Directie van de Nationale Gegevensbank (Federale Politie). De auteurs danken de opdrachtgever, en drie lectoren, voor de nuttige commentaren bij een eerdere versie van dit artikel.